OIKEUSMINISTERIÖ

U 33/2018 vp

Lainvalmisteluosasto
EaT Lauri Rautio

19.6.2018

ASIA: Lainvalvontaviranomaisen rajat ylittävä pääsy sähköiseen todistusaineistoon (U 33/2013 vp). U-kirjelmä

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Euroopan komissio on 17.4.2018 antanut ehdotukset asetukseksi sähköistä todistusaineistoa rikosoikeudellisissa asioissa koskevista eurooppalaisista esittämis- ja säilyttämismääräyksistä (COM(2018) 225 final) sekä direktiiviksi yhdenmukaisista säännöistä laillisten edustajien nimeämiseksi todistusaineiston keräämistä varten rikosoikeudellisissa menettelyissä (COM(2018) 226 final). Ehdotuksilla pyritään tehostamaan ja nopeuttamaan rajat ylittävissä tilanteissa lainvalvontaviranomaisten pääsyä sähköiseen todistusaineistoon, kuten sähköpostitietoihin tai pilvipalveluihin tallennettuihin tietoihin. Tällä hetkellä asetusehdotuksen mukainen rajat ylittävä tiedonhankinta perustuu eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin (2014/41/EU, EIO) täytäntöönpanolainsäädäntöön ja muihin säännöksiin kansainvälisestä rikosoikeusavusta.

Asetusehdotuksessa säännellään, miten ja millä edellytyksillä jäsenvaltion lainvalvontaviranomainen voi suoraan velvoittaa Euroopan unionin alueella palveluita tarjoavan palveluntarjoajan toimittamaan tai säilyttämään tietyn palveluntarjoajan hallussa olevan sähköisessä muodossa olevan tiedon käytettäväksi todistusaineistona käynnissä olevassa rikosoikeudellisessa menettelyssä. Ehdotuksella ei ole tarkoitettu vaikutettavan jäsenvaltioiden sisäisiin menettelyihin. Direktiiviehdotuksessa säännellään palveluntarjoajien laillisten edustajien nimittämistä, jotta näille edustajille voitaisiin toimittaa todistusaineiston toimittamista koskevia pyyntöjä ja määräyksiä.

Lainsäädännöllisesti EU:n asetus on jäsenvaltioissa suoraan sovellettavaa oikeutta, joka ei pääsääntöisesti edellytä kansallista täytäntöönpanosääntelyä. Myös asetuksella olisi tästä huolimatta alustavan arvioinnin perusteella merkitystä useiden kansallisen lain säännösten kannalta. Direktiivissä tarkoitetut velvoitteet ovat lähtökohtaisesti Suomen lainsäädännölle uusia ja edellyttäisivät tästä johtuen uutta kansallista sääntelyä.

Oikeusministeriö suhtautuu valtioneuvoston kannan mukaisesti myönteisesti ehdotusten tavoitteisiin. Teknologinen kehitys on muuttanut rikollisuuden muotoja ja vaikuttanut merkittävästi sen selvittämismahdollisuuksiin. Ehdotuksissa on kuitenkin huolehdittava myös henkilötietojen suojan ja muiden perusoikeuksien asianmukaisesta turvaamisesta sekä valtioiden täysivaltaisuuden huomioon ottamisesta.

Ehdotusten tähänastisessa kansallisessa käsittelyssä on arvioitu, että ehdotusten kannalta merkityksellisiä voivat olla ensinnäkin perustuslain 10 §:ssä turvattu yksityiselämän, henkilötietojen ja luottamuksellisen viestin

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

suoja sekä perustuslain 6 §:n säännös yhdenvertaisuudesta. Lisäksi ehdotetun sääntelyn kannalta merkitystä voi olla julkisen vallan käyttöä koskevalla perustuslain 124 §:llä ja perustuslain 1 §:llä Suomen täysivaltaisuuden kannalta.

Palveluntarjoajille on valtioneuvoston kannassa todetun mukaisesti ehdotettu asetusehdotuksessa varsin laajaa vastuuta oikeudellisesta harkinnasta. Myös monet edellä viitatuista perusoikeudellisista kysymyksistä liittyvät palveluntarjoajan merkittävään rooliin arvioinnissa. Tämän johdosta vaikuttaisi olevan perusteltua, että suorassakin yhteydenpidossa lainvalvontaviranomaisen ja palveluntarjoajan välillä on rooli myös sen jäsenvaltion viranomaisilla, jossa toimivalta palveluntarjoajalta tietoja pyydetään. Tämä edellyttää, että myös sen jäsenvaltion viranomaiset saavat tiedon määräyksistä ja voivat oman lainsäädäntönsä huomioon ottaen vaikuttaa siihen, voiko tietoa hankkiva valtio käyttää tietoa rikosprosessissa. Edellä mainitut kysymykset korostuvat erityisesti muiden tietoluokkien kuin tilaajatietojen osalta. Oikeusministeriö katsoo ylipäätään valtioneuvoston kannan mukaisesti, että neuvotteluissa tulee huomioida eri tietoluokkien erilainen asema muun muassa luottamuksellisen viestinnän suojan kannalta. On huolehdittava siitä, että puuttuminen yksityiselämän ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan rajoittuu vain välttämättömään.

Neuvottelut ehdotuksista ovat alkaneet vauhdilla ja tavoitteena on neuvottelujen saaminen jäsenvaltioiden yhteisen kannan osalta valmiiksi jo tulevan syksyn aikana. Jotkut jäsenvaltiot ovat kiireellisestä aikataulusta huolimatta jo tähänastisissa neuvotteluissa ehdottaneet soveltamisalan laajentamista siten, että sääntely kattaisi myös tietojen suoraa rajat ylittävää hankkimista lainvalvontaviranomaisen käytössä olevalta tekniseltä laitteelta (ns. suora pääsy) koskevat tilanteet ja reaaliaikaisen tiedonhankinnan muotoja. Ainakaan tässä vaiheessa näiden ehdotusten soveltamisalaa ei kuitenkaan olla laajentamassa tähän suuntaan, ja ehdotetut laajennukset edellyttäisivätkin monien kysymysten tarkempaa pohdintaa. Ylipäätään myös komission alkuperäisissä ehdotuksissa on vielä useita merkittäviä kysymyksiä, joiden sisältöä on neuvotteluissa vielä tarkemmin selvitettävä ja pohdittava.